מי שמתו פרק שלישי ברכות

אכל מעמא הוא למת מצוה. והוא כבוד הבריות ודומה דבר תורה: **שב ואל תעשה שאני.** דבריס רבים התירו לעקור דבר תורה מפני סייג ומפני כבוד הבריות היכא דליכא עוקר דבר מעשה ידיים אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו כגון תקיעת שופר ולולב בשבת וסדין בציצית וכיוצא בהן. אבל מעקר בידים לא והיכא בלאים עוקרו במעשה ממש שהוא לוכשו. וטומאת גופיה שהותרה לכהן ונזיר ליטמא למת מצוה דקא מעקר בידים מפני כבוד הבריות דלאו שב ואל תעשה הוא. היינו טעמא דלא גמרינן מיניה דהתם (כ) לאו כבוד הבריות הוא דדמי לא תעשה דידה דמעיקרא כשנכתב ל"מ דטומאה לא על מת מצוה נכתב כשם שלא נכתב על הקרובים אבל הבשגם אבדה ופסח לכל ישראל נאמר ואלו כבוד הבריות נתנו לדחות ע"כ היינו דדמיינן אינה בידים אלא בידיעתו תדמה המצוה אבל כלאים דבמעשה ידיו דמה הזהיר בזאתרתו: **בנויקין הוס.** לא היו גדולים בכל גמרא של ד' סדרים אלא (ח) בתלתא בני שלנו. והאי מילתא נקט הכא משום דמיירי שמוסרין נפשם על קדושת השם ועד השתא איירי נמי במי שמצוה עצמו על קדושת השם לפשוט כלאים בשוק: **הפשט שבוכשא ירק או זיתים שבכשן בטרפיהן.** משנה היא במס' עוקצין (ט): **עתורים.** שמוסקין זיתים עם העלין כדי לאחזן בהן דהוו להו עלין יד לזיתים להניח להם טומאה כדאמרינן בהעור והרוטב (מולין קיח.) שהיד מביא טומאה על האוכל ואם בכשן בטרפיהן כמוחן בעלה תורת יד מן העלין לפי שהכניסה מרקבתן ומרכבתן ואינן ראוין שוב לאחוז בהן: **הויות דרב ושמואל קא חוינא הכא.** כלומר טעם המשניות הללו קשה עלי בכל הקושיות שהיו שני רבותי מתקשין בהן בכל הגמ': **בתליסר מתיבתא.** בי"ג פנים יש ביניו משנה ובריתא של ששה סדרים ומסכת עוקצין גם היא בי"ג פנים כגון משנת רבי ור' חייא ומשנת בר קפרא ולוי ותנא דבי שמואל והכי אמרינן במסכת נדרים (דף מא.) רבי מתני הלכתא בי"ג פנים: **כרבלפא.** שם לנוס חשוב כמו פטשיהון וכרבלתהון (דניאל ג): **מתון מתון.** לשון מתתן: **ד' מאות.** כ' פעמים ב' מאות כלומר השם גרם לי. לשון אחר מתון מתון לשון המתנה אם המתנתי הייתי משתכר ד' מאות זח: **כי קאקי חיוורי.** חוזרים לבנים: **ר' יוחנן.** אדם יפה תואר היה דאמרי' בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פד.) שופריה דר' אבהו מעין שופריה וכו': **עולי עין.** מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן: **שלא רלפה לזון.** ליהנות מאשת אחיו: **מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש.** שהיא מ"ע שהזמן גרמא וקי"ל בקדושין (דף כט.) דנשים פטורות מלתורייתא. ותפילין נמי מ"ע שהזמן גרמא דסבר לילה ושכח לאו זמן תפילין ניהו(כ): **קטנים.** אפי' קטן שהגיע לחנוך הן הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מצוי תמיד כשמגיע זמן ק"ש: ומן

מסורת הש"ס

(א) (ע"י תוס' ב"מ ל: ד"ה אלא תוס' שבועות ל: ד"ה אבל וש' יומות ל: תת"ה בלסו). (ב) תענית דף כה. סנהדרין קו: ע"ש, ג) סוכה ד"ה מצוה ה, ד) עוקלין פ"ב משנה ג [ומר' רש"י סנה' קו: וכ"ה בתענית כה:]. ה) [פי' בגד חדוש כגון כרבלא דמתנגיא שלין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פרוקת ומכוה לדבר עבירה. פרוק]. ו) כ"מ פד. [כל הענין ופ"ש, ז) [ע"י תוס' ב"מ פד. ד"ה יתיבו]. ח) לקמן נה: פוטה לו: ב"ב קיח:]. ט) [ובסנהדרין ובתענית פיכ"ו בסדר טיקון ע"ש]. י) [ע"י רש"י תענית כה: ובסנהדרין קו:]. כ) [פירוכין לו:]. ל) [רש"ל מ"ז]. מ) וע"ש רש"י שבת קיט. ד"ה מריחה וא"ל מלאכה ותוס' ב"ב קנ: ד"ה מלאת ורש"י ותוס' מולין נה: ד"ה תריסר וא"ל תלוסר.

תורה אור השלם

1. בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור:
בראשית מט כב
2. המלאך הגאל אתי מקל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ: בראשית מח טז

הגהות הב"ח

(א) גב' לא קא משמעי מר מילר הרש. נ"כ הם דלא אתרו ליה מעיגא ניסא דלמתרי נמי ר' יוסקן הייגו משום דבריי הוו מסתכלי ביה ושרץ ביה עיגא ניסא מסא"כ רב בדל אבל קשיא אמאי לא אתרי לריש לא משמיע מר מילר הרש ריל משום דבריי עפעפיו מכסין את עיניו ולא ראה מלאי בתענית דף ט. בטובלא דינוקא דל עיניה וחזא וכן בב"ק דף קח. אמר לרי דלו לי עיני: (ב) רש"י ד"ה שב אל תעשה וכו' דיהם לאו משום כבוד הבריות וכו' לחתא ע"כ ה"ט דלמיתיבן:

גליון הש"ם

גמ' רב נדל הוה רגיל כו' ריתיב כו'. עי' תו' שבתים דף קי ע"א ד"ה הא מלן:

מוסף תוספות

א. בתוס' ריש כתב. ואין נראה לר' יעקב מדאמרינן וכו'. ב. בתוס' ריש כתב. לחייבו יותר מדרה מסתמא. ג. בתוס' ריש כתב. שלא הגיעו להיעוך לענין פטורים ביחד.

מוסף רש"י

הנא בסוף המסכת.

רב ניסים גאון

לעין בהם מדרך דעתנו היה עולה על לבנו כי בהוכיר את האב שמעלתו למעלה מכולם והאם עם הבנים חייבים בכבודו לא היה צריך להזכיר את השאר והיינו אומרים אם הוהיר הכתוב מליטמא לאב שהוא עדיף מכולם כל שכן לשאר קרובין שהם פחותין ממנו ולא היינו יודעין מה צריך היה לו להזכיר האם והאח והאחות עד ששמענו קבלה של חכמים שביררום ופירשום ואמרו כי לאביו ולאמו צריך הדבר להזכיר את שניהם שאם היה מזכיר את אחד מהן לא היינו לומדין ממנו חברו לפי שכל אחד מהם יש לו מעלה מיוחדת לו ואינה כחברו שהאב עדיף כן האם שבנו מיוחס אחריו ולא אחר האם והאם יש לה יתרון על האב פמני שהיא ודאי אמו ואביו אינו ודאי אלא חזקה שאפשר שתונה אמו ותהר לזנונים ויהיה זה הבן כאיש אחר וזלחי בעלה ולפיכך

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"ג מהלכות אבל הלכה ה ופ"י מהל' מלכים פ"ו קול שו"ר יו"ד סימן שפב סעיף ג:
כו ב מיי' פ"ד מהלכות ק"ש (הל' ו) סמג עשין יט טור ושו"ע א"ח סימן ס סעיף ב ג:

רבינו חננאל

וליגמר מינה. שב ואל תעשה שאני. פי', לא ענש הקב"ה למטמא ובטל מלעשות פסח, אלא ענש כרת לטהור ולמי שלא היה בדרך רחוקה וביטל ולא עשה פסח, ולא עבר המיטמא אלא מפני שנרם לבטל הפסח ויכול לעשות פסח שני. וזהו שב ואל תעשה שאני, כלומר קל הוא זה ולפיכך דחאו כבוד מת מצוה. אבל לאו דכלאים וכיוצא בו שהוא לאו גמור אינה נדחה מפני כבוד הבריות. וקו"ל דסדרן בציצית וכבשי עצרת ולולב ושופר והוצאה וערל ואונסו הני טולהו שב ואל תעשה ניתו. וכן בסוף פרק האשה דפסחים ובהאשה רבה דיבמות. **זתים שבכשן בטרפיהן.** פי' זו המשנה בעוקצין וראש הפרק הוא זתים שבכשן בטרפיהם טהורים לפי שלא כבשן אלא לטהרה. והיה אומר לתלמידיו הויות דרב ושמואל קחוינא הכא. כלומר הלכה קשה היא וצריכה יגיעה כמו הויות דרב ושמואל. כלומר תנויי בגזיקין הוה פי'. באותן הדורות לא היו יגעים אלא בדברים הקשים אבל השאר פשוטים היו להם ולא היו צריכין לטרוח בהן. **פי' אחר.** זתים שבכשן בטרפיהן ונגע שרץ לטרפיהן שהן חוץ לקדירה לא טימא למה שבקדירה. האשה שכובשת ירק בקדירה ותולה ממנה ירק חוץ לקדירה ונגע בה שרץ אין מטמא למה שבקדירה. **ואנן קא מתניתן** בעוקצין י"ג מתרבתא. פי' י"ג עניינים. כי הא דרב אדא בר אהבה חזא להך איתתא דלבשה כרבלתא בשוקא. פי', בגד אדום כגון כרבלתא דהרגנולא, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פרוצות ומביא לדבר עבירה. היינו דאמרי אינשי הון מתון ארבע מאה זוזי שוי. פי' המסתתין ואינו ממהר פריה ח' זוזי. רבי יוחנן הוה ריגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשעורי שבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה מסתכלן בי ונהוי להו זרעא דשפירי כוותי אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מעינא בישא אמר להו אנא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב יבן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא בוידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם ואב"א עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו: **מתני'** בנשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ומן

אבל מטמא הוא למת מצוה אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' שאני התם דכתיב ולאחותו וליגמר מינה (ט) שב ואל תעשה שאני: אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא (י) אי משום תנויי בשני דרב יהודה כולי תנויי בגזיקין הוה ואנן קא מתנינן שיתא סדרי וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין (יא) האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה (יב) זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה אתי מטרא ואנן קא מצערינן נפשין ומצוה קא צוחינן ולית דמשגח בן אמר ליה קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה לההיא כותית דהות לבישא (יג) כרבלתא בשוקא סבר דבת ישראל היא קם קרעיה מינה אגלאי מילתא דכותית היא שיימוה בארבע מאה זוזי א"ל מה שמך אמרה ליה מתון אמר לה מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא: רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל (יד) ויתיב אשעורי דטבילה אמר להו הכי טבילו והכי טבילו אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מיצר הרע (טו) אמר להו דמיין באפאי כי קאקי חיורי (יז) ר' יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב (יח) אשעורי דטבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה מסתכלן בי ונהוי להו זרעא דשפירי כוותי אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מעינא בישא אמר להו אנא (יט) מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב (כ) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא (כא) ויודגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם ואב"א עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו: **מתני'** (כב) נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ומן

לא יטמא אפי' עושה פסחו גרידא ומ"מ מהיכא פשיטא ליה אמרת לא יטמא וי"ל כדפירש"י דלא אתי שב אחין בו כרת כטומאת קרובים וידחה עשה שיש בו כרת כגון עושה פסח וגם מילה שייך בה כרת וא"מ התם דפריך על מעשה דיוסף הכהן מנ"ל (למלמודא) דהכא מיירי בעושה פסחו לחוד וי"ל מדלא כייל גבי עושה פסחו כמו גבי אחרים מי שהיה טמא וכהן הדיוט דמעיקרא נקט טמא לחוד ואח"כ טמא וכהן הדיוט וכו' ומ"מ מנא ליה (כב) (למלמודא) דהאי קרא בעושה פסחו ומנו אי"ל אם בנו ענין קרא כתיב בטמא וי"ל אם בנו ענין בטמא דהא כתיבי פסוקים אחרים דמטמא בטמא מצוה תהנו ענין להולך לשמוע פסחו וכו'. והשר מקולי מייסב פירש"י דמיירי הכא דיש בו כל הקדושות הללו כו' ומ"מ פריך התם גבי יוסף הכהן דע"כ אף בעושה פסח גרידא אינו לשאי לטמא דאי ס"ל עושה פסח מטמא לקרובים. ולאחותו למה לי לאמיר דמטמא לקרובים אלמא מטמא עושה פסחו אינו מעלה עליו שום חומרא טפי מ"כ פשיטא דמטמא למת מצוה וכי תימא מכל מקום צריך קרא דמטמא למת מצוה מפני שיש בו ג' קדושות נזיר וכהן ועושה פסח ולעולם אימא לך דעושה פסח גרידא מטמא לקרובים לא היא דהא כבר אמרינן מלאביו ולאמו ולאחיו דנזיר וכ"ג לא מהני מידי למת מצוה מ"מ ע"כ קראי לא אצטריכו אלא למעלה דפסח ולמה לי פשיטא דאי מטמא לקרובים כ"ש למת מצוה ואע"ג דאצטריך קרא דלאמו לכהן הדיוט ונזיר דמטמא למת מצוה אע"ג דכתב קרא דמטמא לקרובים ואצטריך קרא שהן כ' קדושות אע"ג דשמעינן כבר דמעלה דנזיר לא מהני מידי למת מצוה מלאביו ה"מ כהן דקדושתו קדושת עולם ומשום הכי יש לנו לומר כי יש לו שתי קדושות דטפי קדושה ולכך אצטריך קרא לכהן הדיוט שקדושתו לפי שעה אם אתה מתיר לו לקרובים ה"ה למת מצוה מכ"ש דמאי חזית ליתן לו קדושה טפי גבי מת מצוה יותר מן הקרובים. ל"נ יש לפרש בקולר הבריתא מדמתיא גרידא על ישראל נזיר ואח"כ נזיר וכהן הדיוט ואח"כ נזיר וכ"ג ואח"כ מסגרת יש לנו לומר (כי יש) דאיתו מטמא לקרובים כמו נזיר וכלהו איכ ודוק מעלמך: **שב ואל תעשה**

שאני. ומ"מ נזיר וכ"ג קוס עשה הוא דיטמא למת ותיכף רש"י דקרא גלי לן דלאו דלא יטמא לא נאמר גבי מת מצוה ולא נהירא דא"כ כל מקום דאמרי' שעשה דוחה ל"ת לקרי שב ואל תעשה וכו' והיאך קרי ליה דחייה אימא שאינו דחייה דהתם לא נאמר אלאו ועוד דהא מילה ותמיד ופסח דדמו שבת כדאמרינן פרק אלו דברים (פסחים דף סט:) אלמא מקרי שפיר דחייה. אלא נראה דמנזיר לא גמרינן דמה לנזיר שכן ישנו בשאלה וכן מכהן מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל: **זתים** שבכשן בטרפיהן טהורים. פירש הקונטרס כיון דכבשן בקדירה בטלים מתורת יד להכיח טומאה ולא נהירא דא"כ מאי האי דקאמר עלה שלא נכבשו אלא לאחר מה נתינת טעם יש דבטלינהו מתורת יד לכך נראה לפרש דטהורים משום דאותן עלין לא חשיבי אוכל שאינן ראויין לאכילה אלא ע"י אותה כבישה בקדירה שלא נכבשו אלא לאחר מה שכבשה העלין עמהן לא כבשן אלא להרלות שהזיתים נאים והחדשים ומשום הכי טהורים. אבל כבשן להיות ראויין לאכילה משעה שיהו מתוקנין לראיית אכילה טעמאים: **תליסר מתיבתא.** יש מפרשין תליסר יישיבות יש בנו שבקיאים ותליסר לאו דוקא אלא לשון הרגל גמר' כמו תליסר פרי בעי"ח פי' בע"ח פי'): **וקטנים** פטורין מק"ש. פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא(א) דהא פ' לולב הגזול (סוכה דף מב.) אמרי' קטן היודע לשמוט תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דשייכי ביה תפילין חייב בתפילין ובק"ש נמי יש לאחיבו יותר(ב) משמע מדאשכחן התם קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש ונראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך ומיהו פיפא דקתני ומייתין בתפלה היה ר"ש ר"ל דמיירי בקטן שהגיע לחנוך דאי לא הגיע לא הוו להו לאחיבו בתפלה ולא נהירא דאם כן לא הוו להו קטנים דומיא דנשים ועבדים שפטורים בכל ענין וקטנים אינם פטורים אלא בשלא הגיע ואין יודע לשמור תפיליו ופי' ר"ת דודאי מיירי הכל בקטן שלא הגיע לחנוך וחייבין דפיפא קאי אנשים ועבדים לחוד אבל קטנים פטורים מכל וכל כיון דלא הגיע לחנוך וא"מ א"כ אמאי תנא קטנים בהדי נשים ועבדים כיון דאין שום כדפרישית וי"ל דכן דרך התנא לשנות יחד נשים ועבדים וקטנים שלא הגיעו לחנוך כמו(ג) נשים ועבדים וקטנים פטורים מסוכה (סוכה דף כח.): בתפלה

כה ב מיי' פ"ג מהלכות אבל הלכה ה ופ"י מהל' מלכים פ"ו קול שו"ר יו"ד סימן שפב סעיף ג:
כו ב מיי' פ"ד מהלכות ק"ש (הל' ו) סמג עשין יט טור ושו"ע א"ח סימן ס סעיף ב ג:

רב ניסים גאון (המשך)

למשפחותם ולבית אבותם אימא לימטי ליה קמ"ל ועוד אמרו (שם דף מז:) אם הנצרך לומר אביו ואמו למה הזכיר עוד את אחיו והלא אין צריך להזכירו מפני שהוא נלמד מאביו ואמו זה שהזכיר את אחיו לא לצורך עצמו נאמר אלא ללמוד על מת מצוה שאין לו קוברין נאמר שמותר לנזיר להטמא לו ולהתעסק בקבורתו כדתניא לאחיו אינו מיטמא אבל מטמא למת מצוה ונשתיירה עדיין אחותו ושאלנו עליה למה הנצרך הכתוב עוד להזכירה ולאחותו מה תלמוד ותשובה כי הנצרך להזכירה ללמוד ממנה תוספת תלמוד שהנזיר אפי' אם היה הולך לעשות מצוה ונזדמן לו מת מצוה שיניח את המצוה שהיה סובר לעשותה ויטמא למת מצוה ויתעסק בו עד שיקברנו ולפיכך הזכיר הכתוב את אחותו כי כשהזכיר אחיו למדנו כי המיר מטמא למת מצוה בזמן שאינו מתעסק למצוה אחרת והצרכנו עוד לידע אם בזמן כשהוא עוסק במצוה יניחנה ויתעסק במת מצוה אם לאו אתא ולאחותו ללמד כי מת מצוה קודם כמו

שאמרו הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו כו' ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה ודרשינן ליה תו בדרך אחרת לאביו לאביו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה ולאמו שאם היה כהן והוא נזיר לאמו לאמו אינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה לאחיו שאם היה כהן גדול והוא נזיר לאחיו אינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה ולאחותו מה

הנצרך לומר לאביו ולאמו ואיתא במסכת נזיר בפרק כהן גדול ונזיר אינן מיטמאין לקרוביהן (דף מט:) לאביו ולאמו למה לי צריכא דאי כתב רחמנא אביו הוה אמינא היינו טעמא דלא מיטמא ליה משום דחזקה בעלמא הוא אבל אמו (הא) דודאי לדהתיה ליטמא לה ואי כתב רחמנא אמו הוה אמינא אמו היא דלא מיטמי לה דלא אויל ורעה בתרה אבל אביו כיון דאמר רחמנא (במדבר א)

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com